

SZÜLŐFÖLD - ÉLMÉNYEK PÉNTEK IMRE KÖLTÉSZETÉBEN

Szubjektív vázlat

1995. derekán vehettük kézbe Péntek Imre ötödik verses kötetét, amely összegző mű; az előző négy könyv színé-javát foglalja magában, új szerkezeti keretbe osztva, illetve. Tizenhat fejezetcím tagolja a könyvet, mintegy sejtetve, hogy Péntek stílári csapongásai, fejlődése, és témagazdagsága sokrétű, színes, változatos életművet teremtettek. A Zalából induló, de az ország irodalmi életébe sikeresen integrálódott (sőt lapalapítóként ennek formálásába is beleszólni képes) költő szülő földjéről)hez szóló, abból táplálkozó írásait kíséreljük meg szemügyre venni.

A dombos-völgyes Göcsej és a lapályos Hetés határán meghúzódó szülő falut (amely időközben város lett): Lentit, különösen szép táji környezet veszi körül. Kíváncsian kutattam, bogozgattam, hogy Péntek lírájában ebből mi tükröződik vissza. Átfogó, nagyívű tájverset nem találtam, de több helyütt is felfelbukkannak megejtően szép képek, látomások.

„Háttér: ritkás erdőszéle,
mohától kéklő pázsit,
galócafeje világít
egy tuskó mállatag tövében.
Fenyőkből gyantagyöngy pereg.
Földön sárgállnak tömbjei.
Szomjas virág hörpöli
a szétguruló vércseppeket.”

(Kettős tragédia)

„Öklök a fán, akár az almák,
fenyegetnek a lomb közül,
estetájt a kergetőzés
harmatos füvekre dűl.

A dombokon, hol púpra púp nőtt,
bukfencet hány az alkonyat,
az éjszaka fekete kazla
talán téged is befogad.”

(Kutyák, macskák barátja)

„Kertsarokban szilvafácska
rejtegeti a nagy nyugalmat.
Fonnyadó tök kettévágva
hangtalan szájjal jajgat, jajgat.”

(Borzong a vén tyúk)

A gyermekkorom ideális, tündérvárosi életteret adó nyugat-dunántúli táj szépsége különös, keserű felhanggal jelenik meg a versekben. A már-már elringató idillt mindig kizökkenti egy-egy baltaként becsapódó szó, szomorkás félmondat.

A zalaegerszegi fiúkollégiumban együtt laktunk, ő már végzős, én kis másodéves gimnazista. Ha összefutottunk mosolyogva rám köszönt. - Ki ez? - kérdezték az osztálytársaim. - Egy srác, a szomszéd utcából - mondtam büszkén. Igen, Lentiben egy csúzlilövésnyire laktunk egymástól, más-más bandában, de együtt gyerekeskedtünk. A kolesban népszerű volt, az illegális faliújságon megjelenő bökkversein jókat röhögött a szigorú tanári elnyomás alatt sínylődő „pómép”.

Imre már gyerekkorában „érett” lázadó volt, állandó konfliktusban állt (élt) szüleivel; a rendszerető, kulizó melócsalád nem tudott mit kezdeni az örökké elégedetlenkedő, hóbörgő kakukkiórával. Ezek az emlékek, a szegényesen élő munkácsolád sorsa nagyon plasztikusan, és talán utólagos elégtételnek szánt iróniával idéződnék fel később megírt, emlékező sorokban:

„... anyám, mintha boszorkány lenne
hátára nőtt a fűzvessző köteg...”
“...apám üldögél az ünnepélyeken
anyám otthon szent éneket énekel
tyúkhúslevesben glóriák
ebben egyetértenek...”
“...mozibolond anyám
bóbiskol a képernyő előtt
álmában számolgatja mikor telik le
a tizenhét havi részlet” (Falinaptár)

„Nem kívánom apám és anyám halálát,
mint ők lesik nagyanyámét,
s ő úgy ragaszkodik az élethez,
hogy én nem kívánok élni.” (Üzenet)

„Apám a déli bablevesbe
belekavar babot keresve.” (Otthon)

„Anyámtól öreg zsákvarrótű
maradt rám azzal bökődök.
Apám tehozzád hogy legyek hű?
Kék zubbonyod vén cérnaszála,
fölfeslik vállaim között.” (Örökség)

Érettségiután, a nyugati határvidékről budapesti egyetemre kerül a fiatalemberesedő kamasz. Hamarosan jelentkezik az Új írásban; majd a híressé (hírhedt)é vált Elérhetetlen föld című antológiában, kilenced magával jelenik meg 1969-ben. A fenti versek többsége ebben a kötetben már olvasható.

Diplomával a tarisznájában visszatér Lentibe, és a helyi gimnáziumban tanárkodni kezd. Majd elég korán - talán a szülői ház, a konsolidált polgári életet, és viselkedést megkövetelő szorongatása elől is - házasságba menekül. Ez, az először nagyon kellemesnek tűnő állapot, új hangokat csal elő:

„Ne legyen soha más, mint
ruhátlan éjszakáink;
csillapíthatatlan
verje szívünk: bim-bam.”

Ebben az időben születik meg talán legszebb és legdrámaibb költeménye, a balladai hangzású **Baleseti jegyzőkönyv egy gondnoknő haláláról**. D. Et mindenki ismerte, vidám, szép, kedves lány volt, aki egy balatoni üdülés alkalmával csónakból vízbe ugrott, és már csak a csáklya tudta a felszínre vonszolni, holtan. A felfoghatatlan, értelmetlen halál mindig elfogadhatatlan, így működött ez Lentiben is, az emberek legendát kanyarítottak a tragédia köré, így lett egy balesetből mítosz, egy rendőrségi újsághírből modern ballada; fájdalmas, tehetetlen kiáltás egy szép, fiatal lány után:

„Mint ócska krimiben
siklott veled a csónak,
unalmas a lemez,
mindig véletlen
veszítjük el a jókat...”
“... A felszín üveg-közönyét
bezúzó szabdaltságed után,
világunk utolsó látszataként,
nyúlt-e valaki egyáltalán?...”
“...Mondd miért ámtottuk
magunkat oly sokáig,
remény ronggyokkal tömve ki
a bizonytalanság éjszakáit...”
“...Emlékezik, zajong a tó,
hullám testtel simul öledbe,
mert aki egyszer megszeretett,
nem is tudja hogyan feledje...”

Péntek tanár úr a katedrán sem tudott más lenni, mint ahogy Molnár Imreként élt. A gimnáziumban jobb lázadó volt, mint a legrenitensebb diák. Azt beszéltek róla, hogy magyar és filozófia tantárgyakból nem az előírt tananyagot oktatta, hanem „péntekizmust”. Szinte várták az alkalmat, hogy valahogy kibillenthessék a tanári székből. Így aztán jól jött 1968-ban, a csehszlovákiai katonai bevonulás alkalmával bizonyos, társaságban tett kritizáló kijelentése: kirúgták. Erről szólnak az alábbi sorok:

„Társaságban valami olyasmit
kottyantottam el a bevonulás

hallatán: A fürdővízzel a gyereket is kiöntötték...
 Ettől az egy mondatról féltették
 (akkor!) a „lenti” szocializmust.
 Persze, tudjuk: vannak korszakok,
 amikor egyetlen mondat is
 túl sokat jelent.
 ...Aztán utazások, munka nélküli
 hónapok, s mindenüvé kísérő (bizalmas!)
 papírok."

(Egy feljelentés utólete)

A hatvanas évek menetrendszerű próféta-sorsa. Pénteket a szülőföld védelme nevében kitagadta a politika. Némi rosszmájú iróniával mondhatni szinte jókor, mert új családjában is egyre halmozódtak a problémák:

„Mintha én lennék oka ennek a marhaságnak.
 S ők vajon mit műveltek? Arra borítsunk fátylat?
 Vén fuvaros apád most már elégedetten
 dörzsöli a kezét, amiért olajra léptem.
 Gondolom, miket mond! Éjjel-nappal csépel.
 Eláshatja magát a link szövegével -

írta feleségéhez, az **Otthonról zavaros körülmények közt távozott férj levele a városból** című versében, majd ezt:

„Azért is megyek. Az első vonatra szálllok.
 Meglátogatom jóakaró családom.
 Csak te örülsz, nem érdekel a többi,
 csak a szemed csillogjon rámköszönni."

De nincs vonatra szállás, nincs haza indulás, csak a tehetetlen vágyódás örli naponta, és már azt várja, hogy a másik, az elhagyott lépjen helyette:

„...mintha te lennél az, bőrdöngőket cipelve,
 ugranék is rögtön a segítségedre,
 jobban odanézek, még csak nem is hasonlít.
 Ez az állapot esküszöm, megbolondít."

A gyökerét vesztett, „a semmi ágán didergő” lét mindenkit befogadó akoljja, kísértetkastélya a pályaudvar, a sok tétova, helykereső utazgatás indító-fogadó helyszíne. Szinte természetes, hogy első kötetének a címe: *Éjféle pályaudvar*.

„A koszos albérletben azóta sincs nyugalom.
 Minden áthallatszik, hangosan vagy halkán.
 A házinéni jön-megy, a házibácsi ásít,
 nyúzzák a tévét késő éjszakáig.
 Kószálok szerteszét. A pályaudvaron
 ácsorgok a tömegben, lerobbant rúd barom,
 címlapra fotózott, pózoló drága lányok
 szeméből olvasok nem múló árvaságot.
 ...Éjfélre kitarok, a várótermi padról,
 rendőr vagy csavargó - mindegy, kivackol,..."

(Otthonról zavaros...)

Miskolcon él, majd további városok közti ingázás, pályakeresés után Székesfehérváron állapodik meg és újságíróként kezd dolgozni, aztán egy országos irodalmi és kulturális folyóirat alapító-főszerkesztője. Újra családot alapít, úgy tűnik rendeződik magánélete, de bárhol élt, vagy él, találta új lakóteret, megnyugvást, vagy nem - úgy érzem, kísérti az **Édesség anti-reklám** (1979) című kötetében publikált **Hazatérni** című vers, tébláboló, otthon kereső nosztalgiaja:

„A piactéri galambok búgnak,
 nekivágok a gyalogúinak;
 brukkolásból égbolt épül,
 milyen könnyű is gondok nélkül...
 ...Fordulok annyi utcasarkon,
 neonbetűkkel gyúl ki az alkony,
 lépteim bűgő gyász kíséri -
 jó volna végre hazaérni."

Péntek Imre költészete természetesen száz más aspektusból is megközelíthető és elemezhető, hiszen ő egyszerre avantgárd és rímpárokban beszélő... szelíden modern és képvers-író... nyíltan politizáló és bensőségesen privát; kemény hangon követelőző és visszafogottan érzelmes... de a további kíváncsi keresgélések, felfedezések örömet meghagyjuk az olvasóknak. Gazdag világot fedezhet fel. (Széphalom Könyvműhely 1995.)

LACKNER LÁSZLÓ

PÉNTEK IMRÉRŐL